

**GMINNY PROGRAM
WSPIERANIA RODZINY
NA LATA 2016 -2018**

POLICE 2015

Spis treści

Wstęp.....	s. 3
1. Wspieranie rodziny i piecza zastępcza	s. 6
1.1 Zadania gminy	s.6
1.2 Nowe instytucje wsparcia rodziny na poziomie gminy.....	s. 7
1.2.1 Asystent rodziny	s. 7
1.2.2 Rodziny wspierające	s. 10
1.2.3 Grupy wsparcia i grupy samopomocowe	s. 11
2. Charakterystyka społeczno – demograficzna Gminy Police.....	s. 12
3. Charakterystyka rodzin objętych wsparciem OPS w Policach	s. 17
3.1 Dzieci z Gminy Police umieszczone w pieczy zastępczej.....	s.24
4. Analiza SWOT.....	s.28
5. Zasoby instytucjonalne.....	s.29
6. Cele Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2016-2018	s.36
7. Zadania Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2013-2015.....	s. 37
8. Finansowanie Programu	s.42
9. Zakładane efekty realizacji Programu.....	s.42
10. Promocja Programu	s.42
11. Monitoring i ewaluacja Programu	s.43
12. Spis tabel	s.44
13. Spis wykresów.....	s.45

Wstęp

Rodzina – w socjologii rozumiana jako grupa społeczna lub instytucja społeczna. Rodzina, zdaniem socjologów i najprostszych jej definicji, to *najważniejsza, podstawowa grupa społeczna, na której opiera się całe społeczeństwo*¹. Dlatego tak istotne jest, aby rodzina funkcjonowała prawidłowo i zapewniała odpowiednie warunki do rozwoju wszystkich swoich członków, a w szczególności dzieci.

W II połowie XX wieku zaczęliśmy obserwować znaczące zmiany społeczne. Industrializacja, urbanizacja miały wpływ na strukturę i funkcjonowanie rodzin, zmieniło się tradycyjne postrzeganie ról poszczególnych członków rodziny. Kobiety, matki podejmują pracę zawodową, co w dużym stopniu wpływa na zmiany w funkcjonowaniu całej rodziny. Kobiety nie poświęcają już swojej uwagi i czasu tylko na wychowanie dzieci i dbanie o dom, ale realizują się zawodowo. Tym samym zmieniła się rola kobiet w społeczeństwie. Jednocześnie zmianie uległa również rola mężczyzn, którzy przestali być już jedynymi żywicielami rodziny. W związku z aktywnością zawodową kobiet, mężczyźni bardziej włączyli się w sprawy domowe, w wychowanie i opiekę nad dziećmi. Jednocześnie problem stanowi fakt, że nie wszystkie rodziny poradziły sobie z tymi zmianami. Zmiany często niosły za sobą osłabienie więzi rodzinnych, problemy opiekuńczo- wychowawcze, rozpad rodziny. Zmiany społeczne z II połowy XX wieku miały duży wpływ na kryzys rodziny.

Wobec tego kryzysu w pracy socjalnej zaproponowano oddziaływanie zindywidualizowane nakierowane w pierwszej kolejności na dzieci, a w drugiej na matki, gdyż to głównie kobiety są beneficjentami pomocy społecznej. Jednocześnie zauważono niewykorzystany potencjał dalszej rodziny i otoczenia.

Szukając prób pomocy dziecku, uwagę należy skupić nie tylko na problemach dziecka, ale także na problemach jego rodziny. Wśród czynników, które składają się na dezintegrację rodziny wymienić należy: niski poziom kulturalny, intelektualny oraz moralny dorosłych, niezaradność życiową członków rodziny, brak stabilizacji zawodowej i materialnej, niewydolność wychowawczą rodziców i zaniedbywanie obowiązków opiekuńczych względem

¹ Z. Tyszka, Rodzina w świecie współczesnym – jej znaczenie dla jednostki i społeczeństwa, [w:] Pedagogika Społeczna, pod red. T. Pilch, I. Lepalczyk, wyd. Żak, Warszawa 1995, s. 137.

dzieci, a także alkoholizm jednego lub obojga rodziców, maltretowanie oraz znęcanie się nad dzieckiem. Zazwyczaj niekorzystne sytuacje w rodzinie współwystępują ze sobą.

Skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta we współpracy ze środowiskiem lokalnym, w tym sąsiedzkim, sądami i ich organami pomocniczymi, Policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, Kościołem i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami pozarządowymi.

Podstawą do rozwiązywania problemów społecznych jest wsparcie rodziny w odbudowywaniu prawidłowych relacji w rodzinie oraz we właściwym wypełnianiu ról społecznych przez jej członków. Wsparcie rodziny powinno być w miarę możliwości wczesne i mieć charakter profilaktyczny. Priorytetem wspierania rodziny jest zapewnienie odpowiednich warunków rozwoju dzieci, młodzieży oraz kształtowania wartości i norm związanych z ich wychowaniem. Wszelkie działania powinny być prowadzone za zgodą rodziny i jej aktywnym zaangażowaniem, uwzględniając zasadę pomocniczości. Obecnie w pomocy społecznej mówi się o „familiocentryzmie”, który rozumieć należy jako praktyczne podejście, a nie założenie ideologiczne. Tak rozumiany familiocentryzm oznacza:

- diagnozowanie dysfunkcyjności jednostek poprzez kontekst bliższej i dalszej rodziny;
- traktowanie rodziny jako podmiotu, a nie przedmiotu pracy socjalnej;
- „wykorzystywanie” rodziny jako grupy wsparcia dla jednostek dysfunkcyjnych;
- dostrzeganie funkcji socjalizacyjnej i kulturowej rodziny w przekazywaniu dysfunkcyjnych wartości i norm;
- traktowanie rodziny jako systemu o wysokiej dynamice zmian wewnętrznych struktur i procesów przystosowujących ją do środowiska.²

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (z późn. zmianami) określa zasady i formy pracy i pomocy rodzinom mającym trudności w prawidłowym wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych oraz sprawowania pieczy zastępczej. Zadanie wspierania rodziny i pieczy zastępczej ustawodawca podzielił na gminę, powiat i samorząd województwa. Gmina jest pierwszym i najważniejszym elementem systemu wspierania rodziny. Działania gminy powinny być nakierowane na profilaktykę oraz

² „Model lokalnej interdyscyplinarnej współpracy na rzecz rodziny wielodzietnej. Podręcznik systemowy” pod red. Włodzimierza Durka, Warszawa 2015. s. 11

na wszechstronną pomoc rodzinie w kryzysie, tak aby mogła ona poradzić sobie z trudnościami. Prawidłowa diagnoza problemów rodziny oraz działania profilaktyczne wspierające dziecko w rodzinie są formą najbardziej optymalną i skuteczną. Praca z rodziną biologiczną, w przypadku gdy zaistniała konieczność umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, ma na celu jak najszybszy powrót dziecka do rodziny. Działania wspierające w utrzymaniu pełnej rodziny wskazane są zarówno ze względów społecznych, jak i ekonomicznych, gdyż służą obniżeniu kosztów gminy związanych z pobytem dziecka w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej.

1.Wspieranie rodziny i piecza zastępcza.

„Dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności, dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju, i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, w przekonaniu, że skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiece nad dziećmi i wychowywaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami”
uchwalona została Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej (Dz. U. z 2015 roku poz. 332).

1.1 Zadania gminy

Zgodnie z art. 176 Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej do zadań własnych gminy należy:

- 1) opracowanie i realizacja 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny;
- 2) tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny;
- 3) tworzenie oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego, oraz praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez:
 - a) zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz dostępu do specjalistycznego poradnictwa,
 - b) organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających,
 - c) prowadzenie placówek wsparcia dziennego oraz zapewnienie w nich miejsc dla dzieci;
- 4) finansowanie:
 - a) (uchylona)
 - b) podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny,
 - c) kosztów związanych z udzielaniem pomocy o której mowa w art.29 ust. 2, ponoszonych przez rodziny wspierające w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego;

- 5) współfinansowanie pobytu dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo- wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo- terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym;
- 6) sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie w wersji elektronicznej, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego,
- 7) prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo- wychowawczej, zamieszkałego na terenie gminy.

Oprócz ww. zadań własnych gmina realizuje zadania zlecone z zakresu administracji rządowej wynikające z rządowych programów z zakresu wspierania rodziny , zgodnie z wytycznymi przekazywanymi przez wojewodę (art. 177 ustawy).

1.2. Nowe instytucje wsparcia rodziny na poziomie gminy.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadziła nowe formy wsparcia rodziny na poziomie gminy - asystenta rodziny i rodzinę wspierającą, których celem jest osiągnięcie przez rodzinę, mającą problemy w wypełnianiu funkcji opiekuńczo- wychowawczych, podstawowego poziomu stabilności życiowej, umożliwiającej jej wychowywanie dzieci. Podejmowane działania mają zapewnić rodzinie taką pomoc, aby w jej efekcie wyeliminowane zostało zagrożenie zabrania dziecka z rodziny lub zapewniony został szybki powrót do rodziny dziecka, które z uwagi na jego dobro, okresowo musiało zostać umieszczone poza rodziną.

1.2.1. Asystent rodziny (art.12)

W myśl ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej asystentem rodziny może być osoba, która

1. posiada:

- wykształcenie wyższe na kierunku pedagogika, psychologia, socjologia, nauki o rodzinie lub praca socjalna lub
- wykształcenie wyższe na dowolnym kierunku uzupełnione szkolenie z zakresu pracy z dziećmi lub rodziną i udokumentuje co najmniej roczny staż pracy

z dziećmi lub rodziną lub studiami podyplomowymi obejmującymi zakres programowy szkolenia i udokumentuje co najmniej roczny staż pracy z dziećmi lub rodziną, lub

- wykształcenie średnie i szkolenie z zakresu pracy z dziećmi lub rodziną, a także udokumentuje co najmniej 3-letni staż pracy z dziećmi lub rodziną;
2. nie jest i nie była pozbawiona władzy rodzicielskiej oraz władza rodzicielska nie jest jej zawieszona ani ograniczona;
 3. wypełnia obowiązek alimentacyjny – w przypadku gdy taki obowiązek w stosunku do niej wynika z tytułu egzekucyjnego;
 4. nie była skazana prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe.

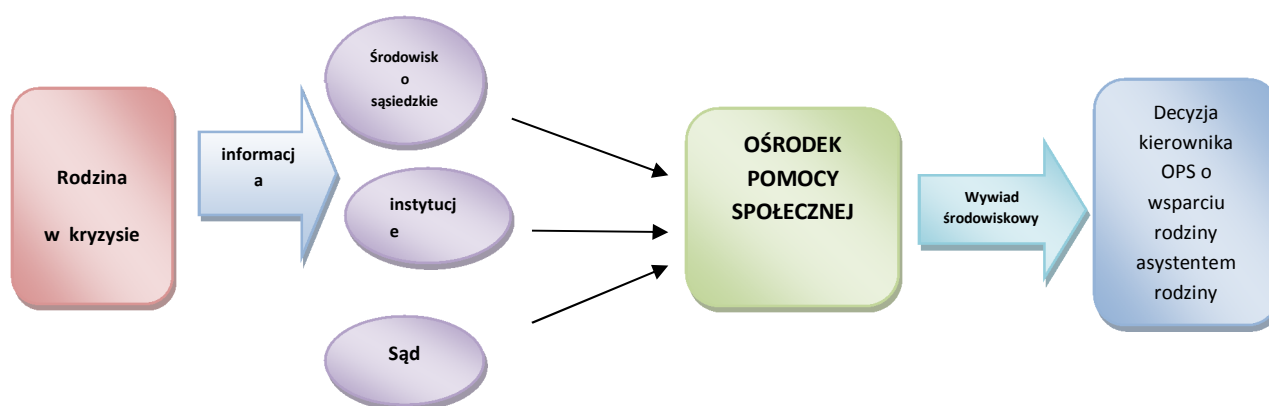
Do zadań asystenta rodziny należy wspieranie rodziny biologicznej mającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczej oraz mającej inne problemy powodujące trudną sytuację życiową. W szczególności, zgodnie z art. 15 ustawy, do zadań asystenta rodziny należy:

- opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym;
- opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej;
- udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
- udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;

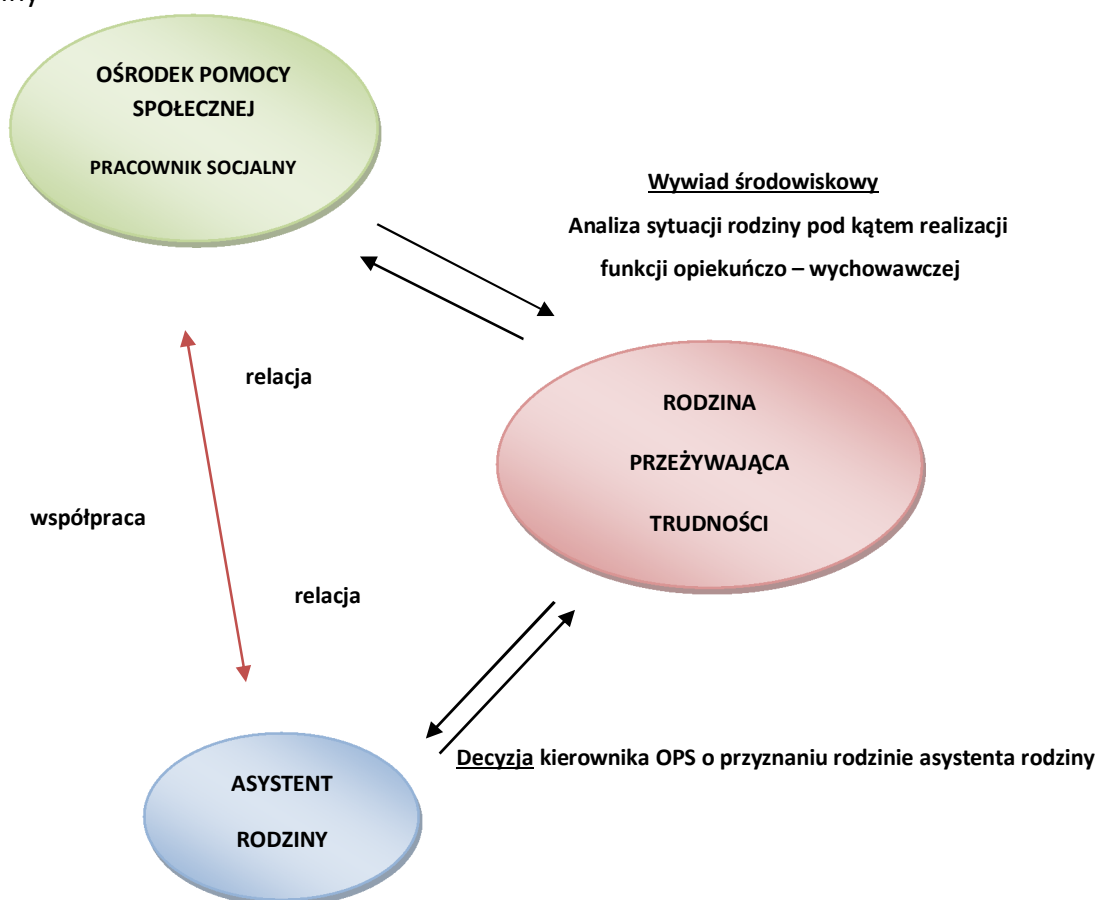
- motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
- prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
- dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny kierownikowi Ośrodka Pomocy Społecznej w Policach,
- monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
- sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
- współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą.

Asystent rodziny prowadzi pracę z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę, za jej zgodą i z jej aktywnym udziałem, z uwzględnieniem zasobów własnych rodziny oraz źródeł wsparcia zewnętrznego.

Artykuł 11 ww. Ustawy jasno określa sposób przydzielenia rodzinie asystenta rodziny:

Poniższy rysunek przedstawia miejsce asystenta rodziny w strukturze gminnego wsparcia rodziny

1.2.2. Rodzina wspierająca (art.29)

Nową formą pomocy rodzinie są rodziny wspierające. Zadaniem tych rodzin jest pomoc w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego czy kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych, przy współpracy z asystentem rodziny. Rodzina wspierająca ma aktywnie pomagać w przezwyciężeniu kryzysu w rodzinie wspieranej, a nie ją wyręczać. Formy takiej pomocy mogą być bardzo różnorodne, uzależnione są od uzgodnień między zainteresowanymi rodzinami i zależą od ich pomysłowości i inicjatywy. Współpraca między rodzinami daje niepowtarzalną możliwość dzielenia się doświadczeniem i ukazywania praktycznych metod rozwiązywania problemów. Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka. Rodzinę wspierającą ustanawia burmistrz właściwy ze względu na miejsce

zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego. Z rodziną wspierającą burmistrz zawiera umowę, która określa zasady zwrotu kosztów związanych z udzielaniem pomocy.

1.2.3 Grupy wsparcia i grupy samopomocowe (art. 10 ust.3 pkt 5)

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wymienia „grupy wsparcia” lub „grupy samopomocowe”, jako jedne z zalecanych form wspierania rodziny.

„Grupa wsparcia” jest formą pomocy psychologicznej. Zwykle w grupach wsparcia uczestniczą osoby, które łączą podobne problemy i trudności. Grupy takie mogą mieć charakter zarówno formalny (organizowane przez specjalistyczne instytucje i prowadzone przez jedną lub dwie profesjonalnie przygotowane osoby), jak i samopomocowy (gdy tworzone są przez samych jej członków). Grupy takie mogą mieć także charakter otwarty (gdy w każdym momencie mogą dołączyć do nich nowi członkowie) lub zamknięty (gdy nowi członkowie nie mogą dołączać do spotkań po ich rozpoczęciu). Udział w grupie wsparcia polega na dzieleniu się własnymi doświadczeniami z innymi jej członkami, słuchaniu, nawiązywaniu kontaktu, dzieleniu się pożytecznymi informacjami, udzielaniu sobie wzajemnie wsparcia emocjonalnego. Aktywne uczestnictwo w grupie wsparcia pomaga w pracy nad sobą, w osobistym rozwoju, a także w radzeniu sobie z codziennymi trudnościami. Spotkania grupy wsparcia prowadzone są przez profesjonalistę (terapeutę, psychologa, pedagoga).

„Grupy samopomocowe” są dobrowolnym zgromadzeniem osób, których aktywne działanie skierowane będzie na wspólne pokonywanie trudności np.: problemów natury psychicznej lub socjalnej, dotyczących ich samych lub członków rodziny. Samopomoc to proces dzielenia się podobnymi doświadczeniami, sytuacjami czy problemami. Polega ona na współuczestnictwie i obejmuje uzyskiwanie pomocy, świadczenie pomocy oraz uczenie się, jak pomagać sobie i innym oraz jak dzielić się wiedzą i doświadczeniem. Inicjatywy samopomocowe są podejmowane dla ich uczestników i kierowane przez nich. W naturze działań samopomocowych leży pewna ciągłość oraz ich dobrowolny charakter, są one

otwarte na nowych członków. Ich głównym celem jest dostarczanie wsparcia emocjonalnego i praktycznej pomocy oraz wymiana informacji

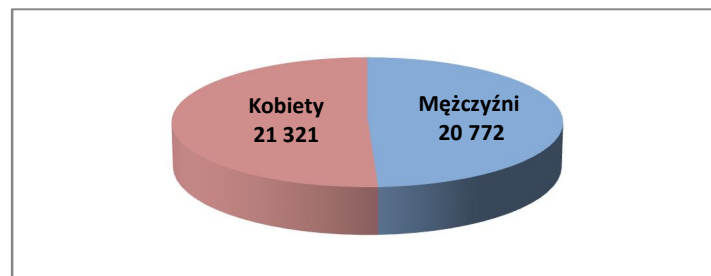
2. Charakterystyka społeczno-demograficzna Gminy Police.

Gmina leży w północno - zachodniej części Województwa Zachodniopomorskiego, stanowiąc ważny element i ośrodek rozwoju w ramach Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, który obejmuje obok Polic gminy: Szczecin, Stargard Szczeciński, Gryfino, Kołbaskowo, Dobra, Kobylanka, Stare Czarnowo, Nowe Warpno oraz powiaty: Policki, Stargardzki i Gryfiński.

Police są gminą miejsko – wiejską i w jej skład wchodzi miasto Police i dwanaście sołectw - Dębostrów, Drogoradz, Niekłończyca, Pilchowo, Przęsocin, Siedlice, Tanowo, Tatynia, Trzebież, Trzeszczyń, Uniemyśl, Wieńkowo.

Na obszarze 25 140 ha zamieszkuje 41 745 mieszkańców, wśród których: 21 212 stanowią kobiety, natomiast 20 533 mężczyźni- stan na dzień 31 grudnia 2014 r. (dane z GUS- Bank Danych Lokalnych).

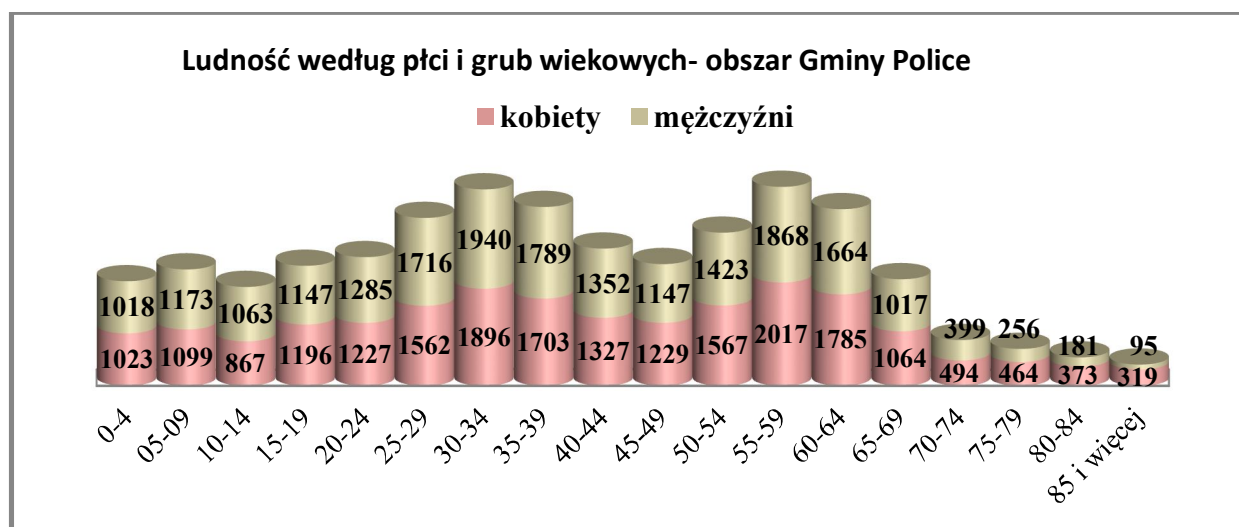
Wykres nr 1

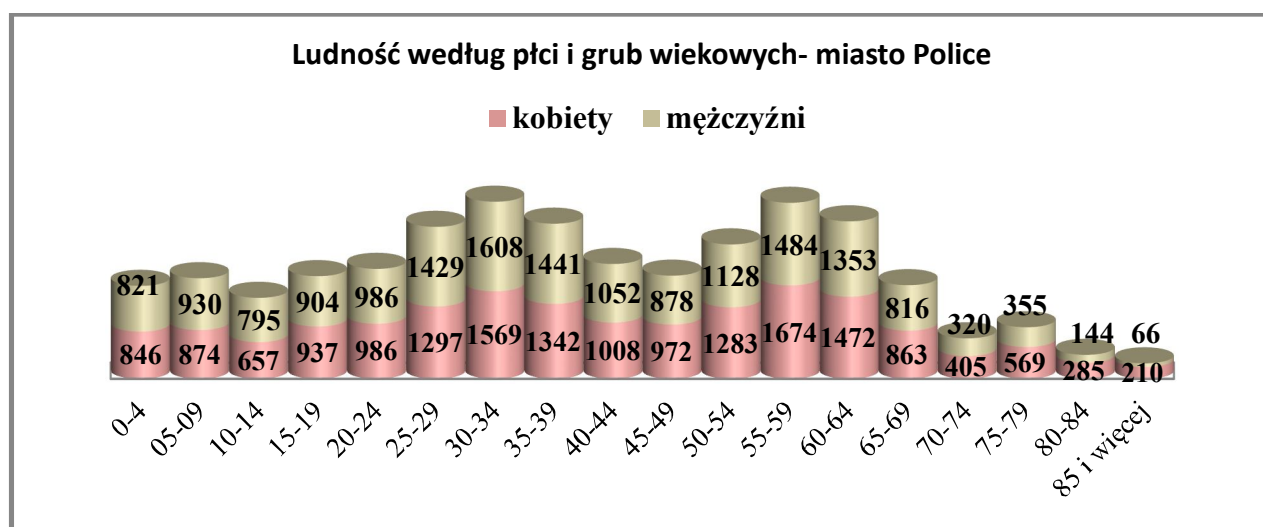
Zdecydowana większość ludności gminy zamieszkuje obszar miejski (33.404 osób, w tym 17.035 kobiet). Obszar wiejski zamieszkuje 8.341 osób, w tym 4.177 kobiet (stan na dzień 31.12.2014 roku, dane z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego). Od kilku lat można zaobserwować systematyczny wzrost ludności na obszarach wiejskich. Migracja mieszkańców z terenu miasta Police do okolicznych sołectw jest ściśle związana z rozwojem budownictwa jednorodzinnego i dotyczy głównie osób w wieku produkcyjnym.

Od 2011 roku współczynnik feminizacji utrzymuje się na tym samym poziomie i wynosi 103 kobiety na 100 mężczyzn. Poniższe wykresy zobrazują dane demograficzne dotyczące ludności Gminy Police wg grup wiekowych ze względu na płeć i obszar zamieszkania – stan na dzień 31.12.2014 roku.

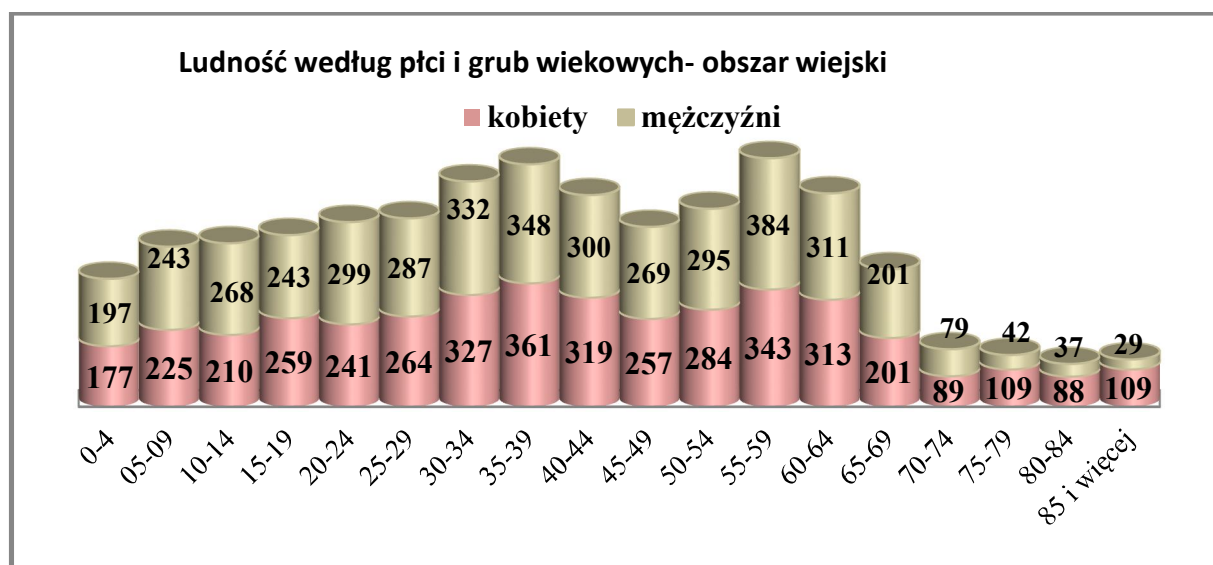
Wykres nr 2

Wykres nr 3

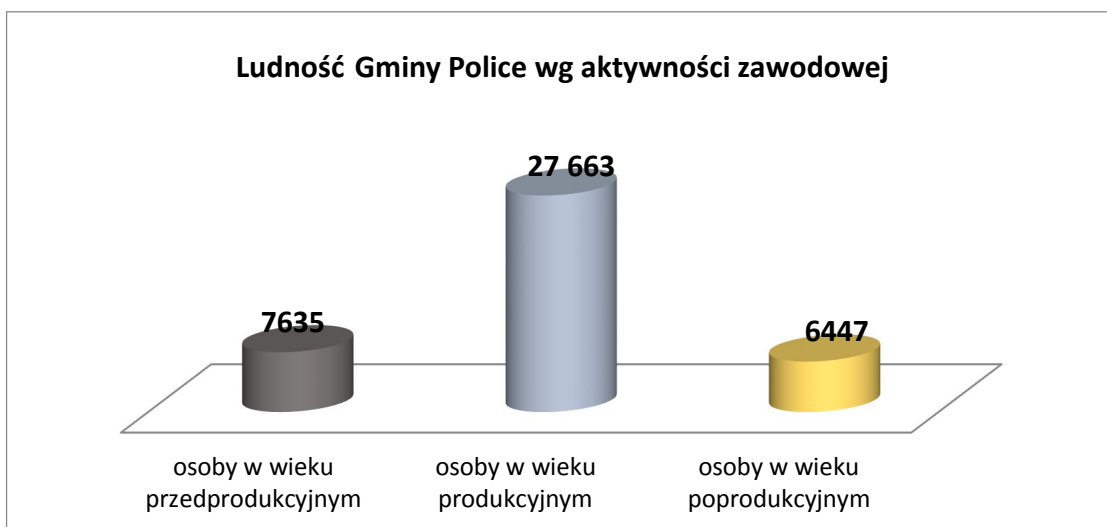
Wykres nr 4

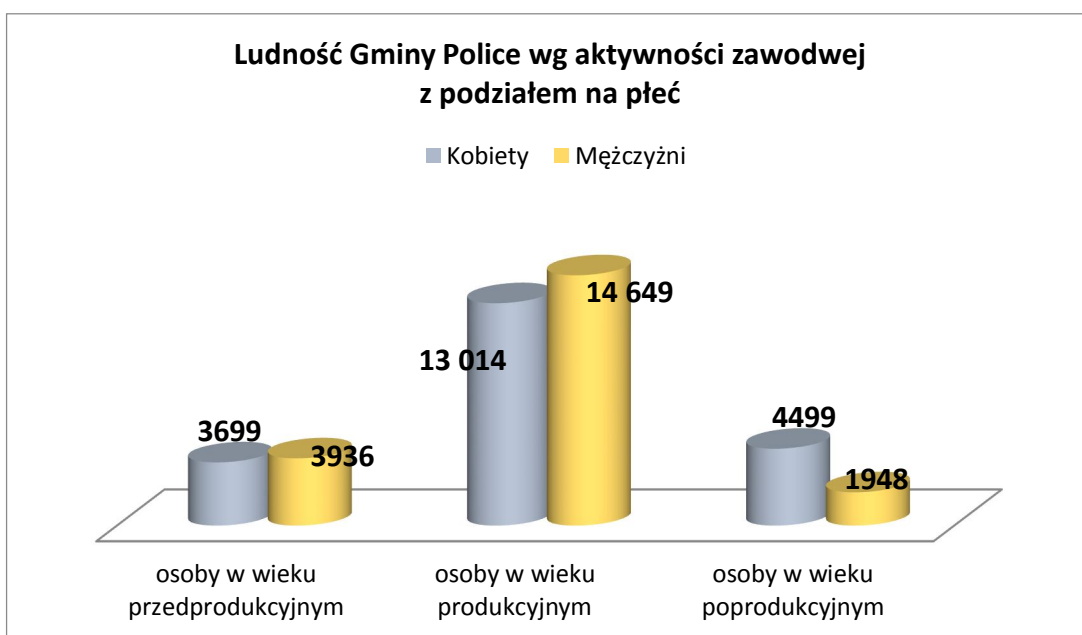
Jak wynika z zaprezentowanych danych Gminę Police zamieszkuje najwięcej kobiet w przedziale wiekowym 55-59 (2017 kobiet), a najmniej w grupie 85 i więcej (319 kobiet). W mieście żyje najwięcej kobiet w przedziale wiekowym 55-59 (1674 osób), a na obszarze wiejskim 35-39 (361 osób). Najwięcej mężczyzn zamieszkujących Gminę Police mieści się w przedziale wiekowym 30-34 (1940 osób), a najmniej w grupie 85 i więcej (95 mężczyzn). W mieście żyje najwięcej mężczyzn w wieku 30-34 lata (1608 osób), na wsi przeważają mężczyźni pomiędzy 55-59 rokiem życia (384 mężczyzn). Jednocześnie powyższe dane pokazują, że wśród dzieci i młodzieży w Gminie Police przeważają chłopcy (4 401 chłopców, 4 185 dziewczynek). W mieście dość liczną grupę stanowią chłopcy pomiędzy 5 a 9 rokiem życia (930 osób), oraz 15 a 19 rokiem życia (904), a na obszarze wiejskim chłopcy w grupie wiekowej 10 – 14 (268 os.) oraz 5-9 lat (243 os.) i 15-19 lat (243 os.). Podobnie wygląda sytuacja dziewczynek. W mieście jest ich najwięcej w grupie wiekowej 15-19 (937 os.) i 5-9 (874 os.), na wsi w grupie wiekowej 15-19 (259 os.) i 5-9 (225 os.). Mając na uwadze powyższe dane warto pomyśleć o stworzeniu bogatej oferty dostosowanej do potrzeb dzieci w wieku 5-9 lat oraz dla dorastających dziewcząt i chłopców, zgodną z ich zainteresowaniami i potrzebami.

Powyższe dane wskazują również, że najliczniejszą grupą zamieszkującą Gminę Police są osoby w wieku produkcyjnym. Poniżej zaprezentowane są wykresy charakteryzujące mieszkańców Gminy Police wg aktywności zawodowej.

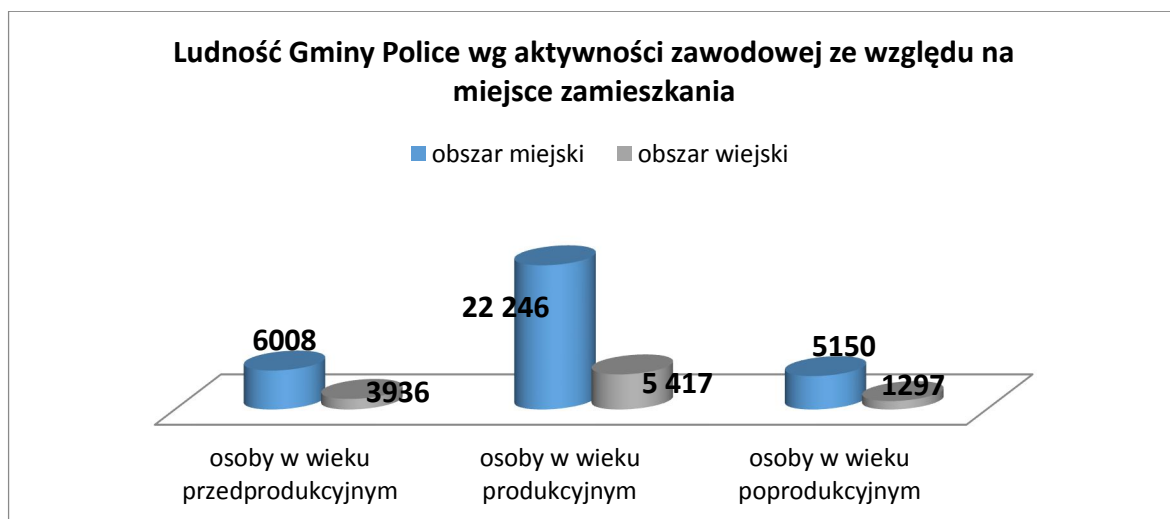
Wykres nr 5

Wykres nr 6

Wykres nr7

3. Charakterystyka rodzin objętych wsparciem Ośrodka Pomocy Społecznej w Policach.

Pierwszym i niewątpliwie najważniejszym środowiskiem, w którym żyje i rozwija się człowiek jest rodzina. Prawidłowo funkcjonująca rodzina, to najwartościowsze środowisko wychowawcze, które określa i stwarza warunki indywidualnego rozwoju osobowości jednostki.

Na prawidłowe funkcjonowanie rodziny ma wpływ wiele czynników. Wśród nich możemy wyróżnić:

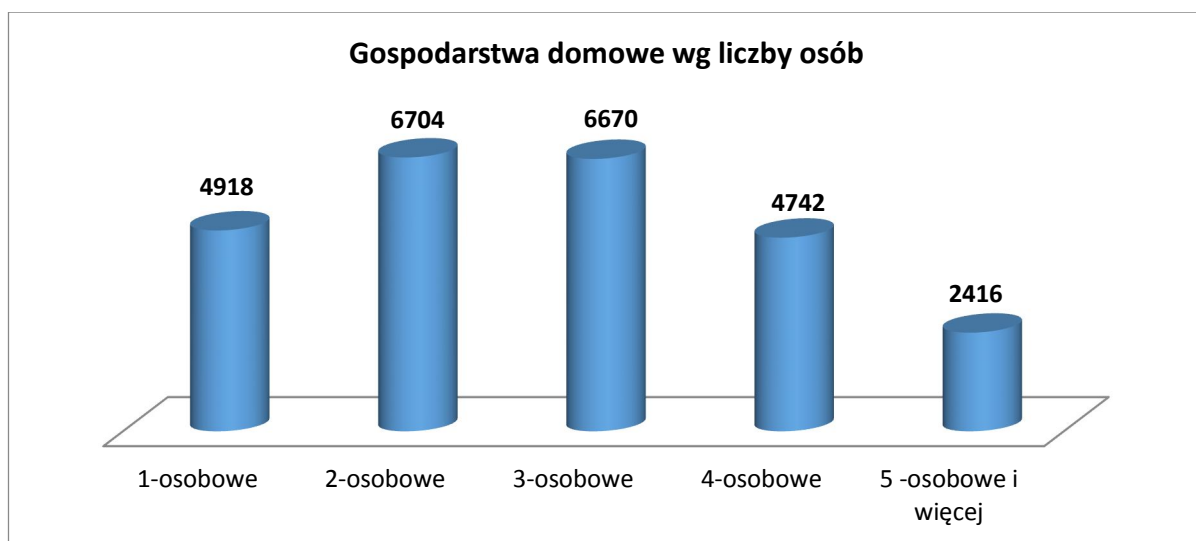
1. "Zespół warunków bytowych (pozwalają na zaspokojenie potrzeb biologicznych, rozwojowych dziecka).
2. Czas pracy i czas wolny rodziców (jak długo pracują?, ile mają czasu wolnego i ile z niego poświęcają dziecku?).
3. Poziom społeczno-kulturalny rodziców, umiejętności wychowawcze, wykształcenie, aktywność społeczna i kulturowa, stosunek do świata wartości, światopogląd, zasady moralne.
4. Zgodne pożycie rodziców.
5. Właściwa organizacja życia rodzinnego".³

Przez pierwsze kilkanaście lat życia najważniejszymi dla dziecka są rodzice. Więzy dziecka z rodzicami dominuje nad związkami z innymi osobami. Uznawane przez rodziców wartości i postawy stają się częścią dziecka. Dlatego tak ważne jest prawidłowe wypełnianie funkcji opiekuńczo- wychowawczych przez rodziców i prezentowanie przez nich odpowiednich postaw społecznych, dawanie dzieciom prawidłowych wzorców.

Wg danych zebranych podczas Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 roku w powiecie polickim jest najwięcej dwu i trzyosobowych gospodarstw domowych.

³ Z. Tyszka: Metodologiczne problemy badań nad rodziną. Poznań 1980, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, s. 38.

Wykres nr 8

Gminę Police wg danych z 2002 roku zamieszkiwało najwięcej małżeństw z jednym dzieckiem (2524) i samotnych matek mających na utrzymaniu jedno dziecko (1023). Wymienione dane prezentuje tabela nr 1 (dane pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku, nowszych danych w tym zakresie GUS nie prezentuje).

Tabela nr 1: Typy rodzin w Gminie Police w 2002 roku

Wyszczególnienie	Ogółem	Rodziny według liczby dzieci do lat 24 pozostających na utrzymaniu.				
		razem	1	2	3	4 i więcej
OGÓŁEM	9435	7570	3584	2849	678	189
Małżeństwa z dziećmi	6562	5566	2524	2337	550	155
Partnerzy z dziećmi	320	282	173	76	24	9
Matki z dziećmi	2253	1544	1023	403	94	24
Ojcowie z dziećmi	300	178	134	33	10	-

Poniżej przedstawione zostaną dane dotyczące rodzin objętych pomocą Ośrodka Pomocy Społecznej w Policach.

Tabela nr 2: Liczba rodzin objętych pomocą OPS w Policach w latach 2012-2014

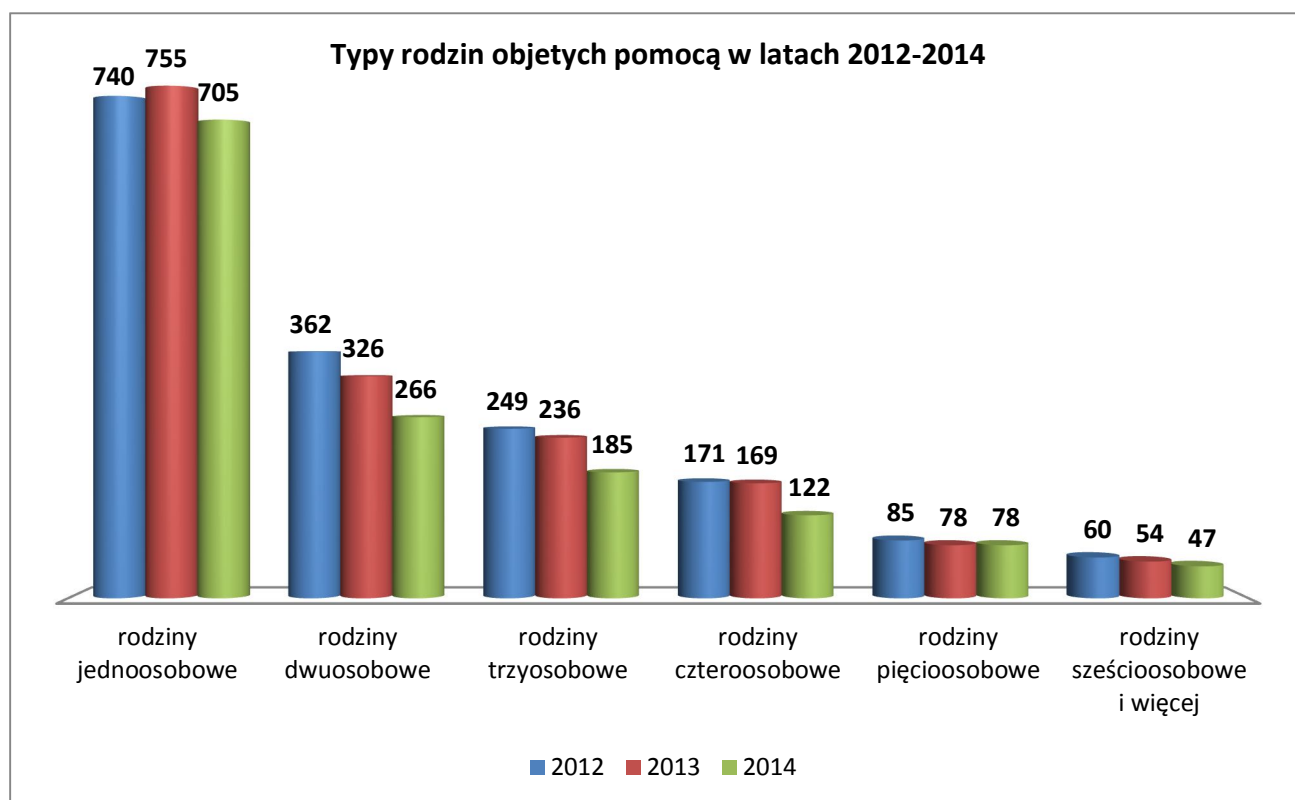
	2012 r.	2013 r.	2014 r.
Liczba rodzin objętych pomocą OPS	1667	1512	1403
L. rodzin z dziećmi objętych pomocą OPS	644	582	469
w tym nowych rodzin z dziećmi	97	71	39
L. rodzin z dziećmi, objętych pomocą OPS, w których zidentyfikowano trudności w wypełnianiu funkcji opiek.- wychow.	336	366	302
w tym nowych rodzin z dziećmi, objętych pomocą OPS, w których zidentyfikowano trudności w wypełnianiu funkcji opiek.- wychow.	33	30	14

W bardzo wielu rodzinach korzystających z pomocy społecznej poza problemami finansowym występują często inne problemy, w tym z prawidłowym wypełnianiem funkcji opiekuńczo- wychowawczych. Pracownik socjalny w rodzinach borykających się z wieloma problemami świadczy przede wszystkim pomoc w formie pracy socjalnej. Podczas przeprowadzania wywiadów środowiskowych pracownik socjalny obserwuje rodzinę i interweniuje w razie potrzeby. Bardzo ważna jest ścisła współpraca wszystkich instytucji mających kontakt z daną rodziną, aby w sytuacji stwierdzenia nieprawidłowości odpowiednio reagować i w razie konieczności interweniować.

Tabela nr 3 Typy rodzin objętych pomocą OPS w Policach w latach 2012-2014.

Wyszczególnienie		Liczba rodzin						Liczba osób w rodzinach		
		Ogółem			w tym na wsi			2012	2013	2014
		2012	2013	2014	2012	2013	2014			
Rodziny ogółem		1667	1618	1403	368	355	294	3698	3550	2997
o liczbie osób	1	740	755	705	182	176	153	740	755	705
	2	362	326	266	62	59	45	724	652	532
	3	249	236	185	46	48	33	747	708	555
	4	171	169	122	47	40	34	684	676	488
	5	85	78	78	17	20	19	425	390	390
	6 i więcej	60	54	47	14	12	10	378	369	327
w tym: Rodziny z dziećmi (ogółem)		644	582	469	134	122	94	2374	2149	1793
o liczbie dzieci	1	294	262	178	55	45	25	803	722	488
	2	217	195	171	46	47	42	821	738	633
	3	83	75	72	20	17	16	408	352	346
	4	28	29	24	9	7	8	167	176	145
	5	10	13	15	2	3	1	69	90	105
	6	8	4	6	1	1	1	68	33	48
	7 i więcej	4	4	3	1	2	1	38	38	28
Rodziny niepełne (ogółem)		297	277	213	56	52	34	900	855	682
o liczbie dzieci	1	155	139	89	26	22	10	352	322	201
	2	96	91	78	17	18	16	318	306	250
	3	31	31	29	8	6	5	138	130	127
	4 i więcej	15	16	17	5	6	3	92	97	104
Rodziny emerytów i rencistów (ogółem)		429	400	350	89	88	68	780	715	610
o liczbie osób	1	215	201	186	50	48	39	215	201	186
	2	138	134	110	27	29	20	276	268	220
	3	39	38	31	5	7	4	117	114	93
	4 i więcej	37	27	23	7	4	5	172	132	111

Wykres nr 9

Dzięki dobrze prowadzonej pracy socjalnej od 2012 roku liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej systematycznie maleje. Pracownicy socjalni w swojej pracy bardzo duży nacisk kładą na aktywizowanie i motywowanie swoich klientów do podejmowania działań ukierunkowanych na poprawę ich sytuacji życiowej. Współpracują w tym zakresie z wieloma instytucjami i organizacjami, co przynosi efekty w postaci usamodzielnienia się klientów i uniezależnienia od pomocy społecznej. Jednocześnie pracownicy socjalni spotykają się z coraz trudniejszymi sytuacjami i zjawiskami występującymi w rodzinach korzystających z pomocy. Od 2012 roku systematycznie rośnie liczba rodzin objętych procedurą Niebieskiej karty. Z 69 rodzin w 2012 roku do 148 rodzin, w tym 60 rodzin z dziećmi w 2014 roku (tabela nr 4). Tak duży wzrost uruchomionych procedur wynika m.in. z większej świadomości społecznej, wiedzy na temat swoich praw w zakresie pomocy ofiarom przemocy domowej.

Tabela nr 4

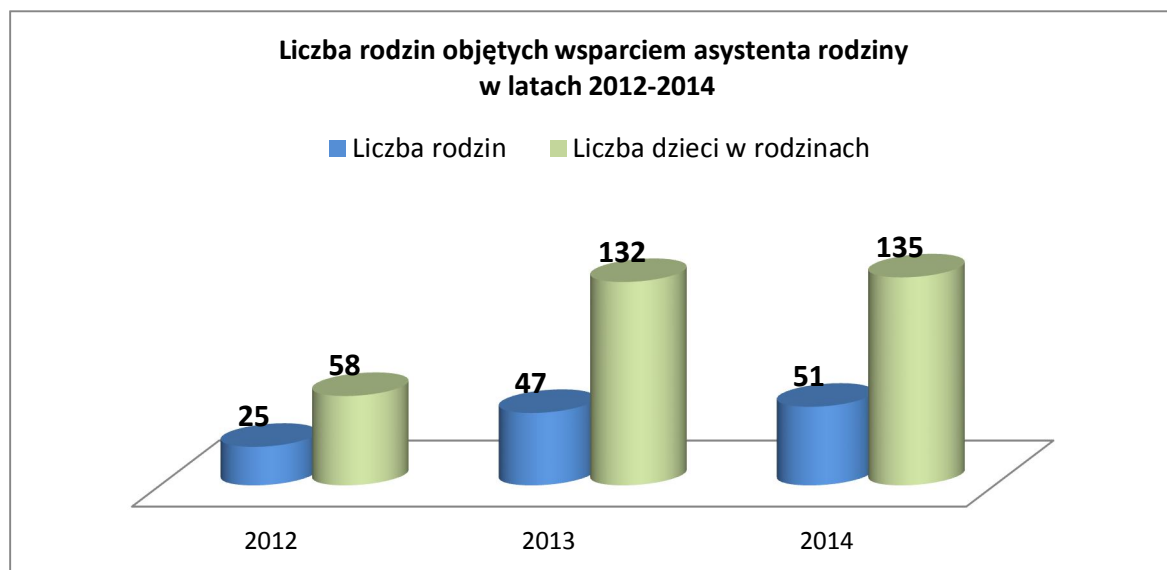
Liczba rodzin objętych pomocą OPS w Policach z uruchomioną procedurą Niebieskiej Karty.

	2012 r.	2013 r.	2014 r.
Liczba rodzin objętych programem w tym nowych rodzin objętych programem	69	125	148
	69	67	74
Liczba rodzin z dziećmi objętych programem w tym nowych rodzin z dziećmi objętych programem	37	62	60
	36	28	32

Bardzo częstym powodem korzystania z pomocy społecznej jest bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych. Bezradność ta wynika z kilku powodów. Jednym z nich jest bezrobocie obojga rodziców lub jednego z nich a co za tym idzie, niskie dochody niepozwalające na zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych rodziny, trudne warunki mieszkaniowe. Długotrwałe pozostawanie bez pracy poza problemami finansowymi pociąga za sobą cały szereg dalszych problemów: poczucia krzywdy, frustracji, apatii, bezradności, a także izolacji społecznej, pogorszenie stanu zdrowia, narastającą agresję w życiu rodzinnym i społecznym oraz wzrost zjawisk społecznie niepożądanych takich jak: alkoholizm, narkomania, lekomania. Innym powodem bezradności w sprawach opiekuńczo- wychowawczych jest brak umiejętności wychowawczych, często wyniesione z domu nieprawidłowe wzorce, nieprawidłowe relacje w rodzinie. Często w rodzinach tych problemem jest uzależnienie, przemoc. Stąd wzrastająca ilość procedur Niebieskiej Karty. Poza pomocą finansową konieczne jest wsparcie tych rodzin innymi formami pomocy, które wzmocnią rodzinę.

Od 2012 r. systematycznie rośnie liczba rodzin objętych pomocą asystenta rodziny. Dane obrazuje wykres nr 12.

Wykres nr 10

Zakres zadań asystenta rodziny obejmuje cztery obszary: bezpośrednią pracę z rodzicami, bezpośrednią pracę z dziećmi, działania realizowane na rzecz dziecka i rodziny oraz organizację własnej pracy. Mówiąc o funkcji asystenta rodziny można wyodrębnić - funkcję wsparcia psychiczno- emocjonalnego, opiekuńczą, doradczą, diagnostyczno - monitorującą, mediacyjną, wychowawczą, motywująco - aktywizującą oraz koordynacji działań skierowanych na rodzinę.⁴ Wprowadzenie asystenta i jego praca z rodziną ma na celu podniesienie kompetencji opiekuńczo- wychowawczych rodziców, podniesienie poziomu ich odpowiedzialności za losy swojej rodziny, podniesienie umiejętności komunikacyjnych w rodzinie. W efekcie wspólne działania rodziny, asystenta i pracownika socjalnego przy wsparciu wielu instytucji i organizacji mają zapobiec rozpadowi rodziny i umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej.

⁴ J.A. Malinowski, Role, funkcje i zdani asystenta rodzinnego, [w:]A. Żukiewicz (red.) Asystent rodzinny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki do wsparcia, Wyd. Impuls, Kraków 2011, s. 40.

3.1. Dzieci z Gminy Police umieszczone w pieczy zastępczej.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa zasady i formy wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, jak i zasady i formy sprawowania pieczy zastępczej, traktując je jako dopełniające się i wzajemnie powiązane. Zgodnie z ustawą zadaniem gminy jest szeroko pojęta profilaktyka, praca z rodziną i pomoc w opiece i wychowaniu dziecka. Natomiast zadania związane ze sprawowaniem rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej przypisane zostały powiatom.

W myśl ww. ustawy piecza zastępcza jest sprawowana w formie rodzinnej (w rodzinie zastępczej) i instytucjonalnej (w placówce opiekuńczo-wychowawczej).

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

1) rodzina zastępcza:

- a) spokrewniona,
- b) niezawodowa,
- c) zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna;

2) rodzinny dom dziecka.

Formami instytucjonalnej pieczy zastępczej są:

- 1) placówka opiekuńczo-wychowawcza,
- 2) regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna,
- 3) interwencyjny ośrodek preadopcyjny.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, za dziecko umieszczone w placówce opiekuńczo – wychowawczej, rodzinie zastępczej albo w rodzinnym domu dziecka, gmina właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej, ponosi wydatki. W pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej gmina ponosi 10% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka, w drugim roku - 30% a w trzecim i następnych latach - 50%. Do ww. wydatków zalicza się: świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej lub w rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce

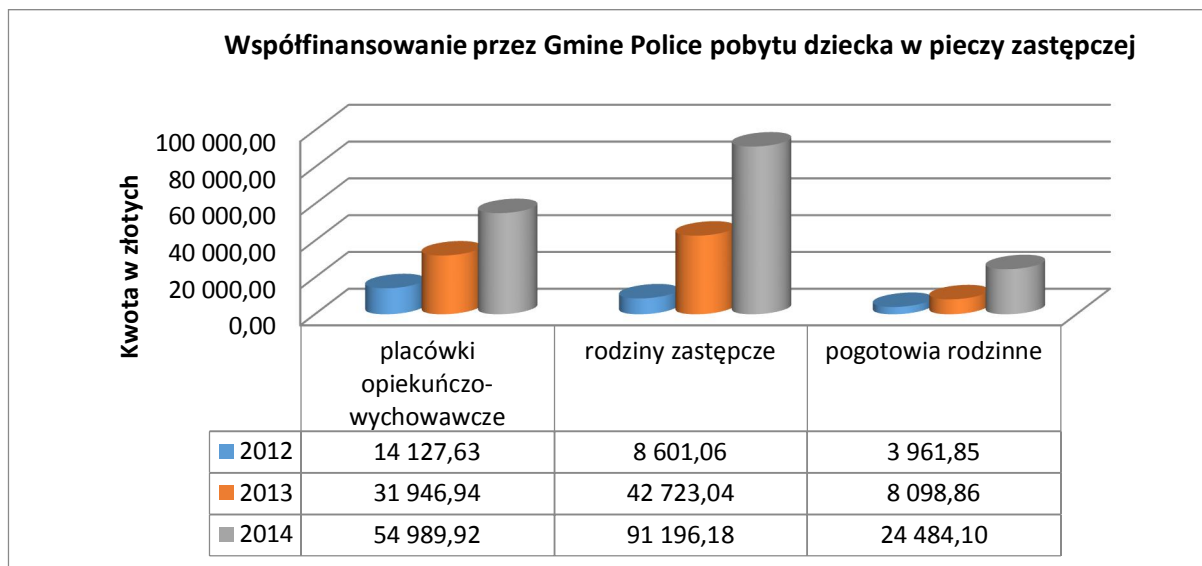
opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, dodatek do świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka, dofinansowanie do wypoczynku dziecka, świadczenie na pokrycie niezbędnych wydatków związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka, świadczenie przyznane w związku z wystąpieniem zdarzenia losowego lub innego zdarzenia mającego wpływ na jakość sprawowanej opieki.

Od stycznia 2012 roku do grudnia 2014 roku Ośrodek Pomocy Społecznej w Policach łącznie wydał na utrzymanie dzieci w pieczy zastępczej kwotę 280.128,68 zł, z czego na utrzymanie dzieci:

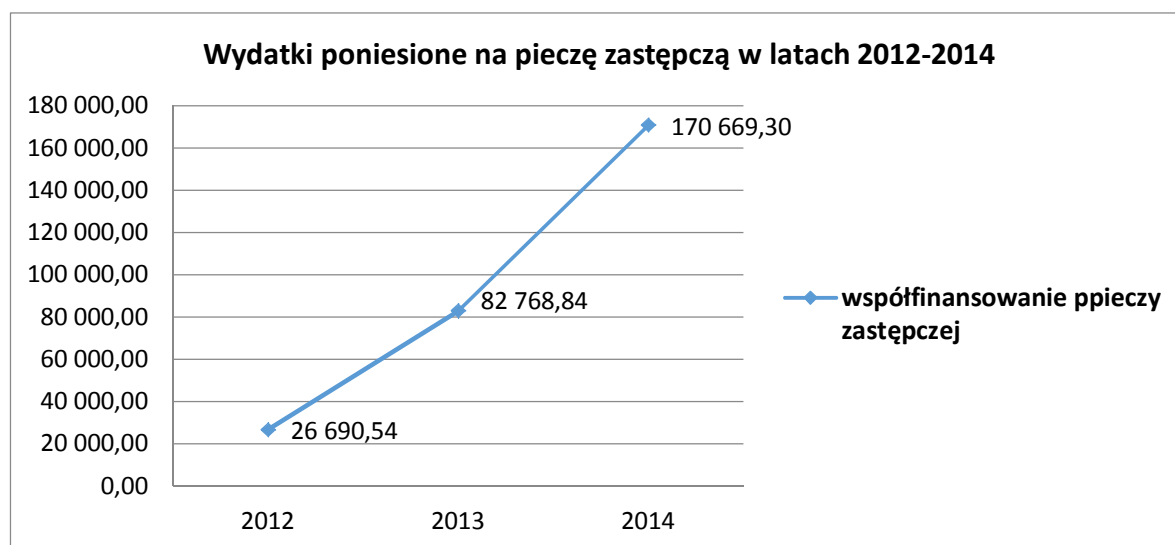
- w placówkach opiekuńczo – wychowawczych kwotę 101.064,49 zł ,
- w rodzinach zastępczych kwotę 142.520,28 zł,
- w pogotowiu rodzinnym kwotę 36.544,81 zł.

Poniższe wykresy obrazują wydatki na pieczę zastępczą w latach 2012-2014 w rozbiciu na placówki opiekuńczo –wychowawcze, rodziny zastępcze i pogotowia rodzinne oraz ogólne wydatki poniesione na współfinansowanie pobytu dziecka w pieczy zastępczej

Wykres nr 11

Wykres nr 12

Wydatki na utrzymanie dzieci w pieczy zastępczej mają tendencję wzrostową. Analizy danych wskazują, że w kolejnych latach tendencja wzrostowa utrzyma się i Gmina Police będzie ponosić z tego tytułu coraz większe wydatki, gdyż pobyt większości dzieci współfinansowany będzie w wysokości 50%.

W latach 2013 – 2015 roku w pieczy zastępczej umieszczonych zostało 80 dzieci z terenu Gminy Police. Jak wyglądało to w poszczególnych latach obrazują tabele nr 5 i 6.

Tabela nr 5: Rodziny zastępcze: dzieci z terenu Gminy Police

	2013 r.		2014 r.		2015 r.	
	l. rodzin	l. dzieci umieszczonych w tych rodzinach	l. rodzin	l. dzieci umieszczonych w tych rodzinach	l. rodzin	l. dzieci umieszczonych w tych rodzinach
Rodziny spokrewnione	3	3	3	6	9	14
Rodziny niezawodowe	7	8	3	3	1	2
Rodziny zawodowe świadczące usługi pogotowia opiekuńczego	1	8	4	16	2	8

Tabela nr 6: Dzieci z terenu Gminy Police umieszczone w placówkach opiekuńczo-wychowawczych

l.p.	Typ placówki	Liczba dzieci z terenu Gminy Police		
		2013 r.	2014 r.	2015 r.
1.	Placówka opiekuńczo-wychowawcza	3	2	7

Tabela nr 7: Liczba dzieci z terenu Gminy Police, które powróciły do rodzin biologicznych

	2013 r.	2014 r.	2015 r.
Z placówek opiekuńczo - wychowawczych	3	3	4
Z rodzin zastępczych	4		2

Analiza wyżej opisanych danych pozwala na wyciągnięcie wniosku, że w najbliższych latach pomoc społeczna będzie rozwijała się w kierunku większego wsparcia rodzin i dzieci. Obecnie obserwujemy pojawienie się w rodzinach wielu problemów i trudności, które niejednokrotnie prowadzą do destabilizacji i rozpadu więzi rodzinnych. W rozwiązaniu tych problemów często potrzebna jest pomoc zarówno Ośrodka Pomocy Społecznej jak i wielu innych instytucji i organizacji. Dlatego tak ważne jest aby w Gminie Police działał dobrze zorganizowany system wsparcia rodziny. System oparty na współpracy OPS-u, instytucji i organizacji działających na polu pomocy społecznej, szkół i placówek oświatowych, służby zdrowia, policji i wszystkich zainteresowanych dobrem rodzin zamieszkujących Gminę Police.

4. Analiza SWOT.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • obowiązujące strategie, programy i akty prawne dla Gminy Police, • położenie gminy • dobrze funkcjonujący OPS w Policach • partnerstwo lokalne • współpraca instytucji działających na rzecz rodziny • działalność Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych • działalność Interdyscyplinarnego Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie • wykształcona i doświadczona kadra pomocy społecznej i oświaty, działająca na rzecz dzieci i rodziny • doświadczenie w realizacji programów i projektów skierowanych do rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem • oferta profilaktyczno - edukacyjna placówek oświatowych działających na terenie Gminy Police • szeroka oferta zajęć pozalekcyjnych oferowanych przez szkołę • działalność lokalnych stowarzyszeń i organizacji pozarządowych • rozwój wolontariatu, • oferta programowa OSiR skierowana do dzieci i młodzieży • rozbudowane zaplecze sportowe • działające na terenie Gminy Rady Osiedli i Rady Sołeckie oraz świetlice środowiskowe i kluby młodzieżowe • możliwość korzystania mieszkańców Gminy Police ze Szczecińskiej Karty Rodzinnej 	<ul style="list-style-type: none"> • brak sprawnego systemu informacji i komunikacji pomiędzy instytucjami działającymi na rzecz dziecka i rodziny • brak interdyscyplinarnej współpracy instytucji w zakresie wsparcia rodziny • niski poziom wykształcenia osób korzystających z pomocy społecznej • niskie kwalifikacje osób w wieku aktywności zawodowej • niski poziom aktywności zawodowej klientów OPS • niski poziom świadomego rodzicielstwa • niedostateczne środki finansowe rodzin na zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży • brak cyklicznej oferty kulturalnej dla rodzin • odpłatność za zajęcia w MOK • brak rodzin wspomagających • niedostateczna wiedza mieszkańców gminy na temat form wsparcia i instytucji działających na rzecz pomocy dziecku i rodzinie • niski poziom aktywności klientów pomocy społecznej w zakresie wykorzystania własnych zasobów i możliwości w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej • przerzucenie całkowitej odpowiedzialności za wychowanie dziecka na szkołę i/lub inne instytucje • wyuczona bezradność i roszczeniowość • brak nowych lokali mieszkalnych, mała liczba mieszkań socjalnych i brak gminnych mieszkań chronionych • bierna postawa rodziców wobec problemów występujących w rodzinie • wysoki odsetek długotrwale bezrobotnych • utrudniony dojazd do kilku miejscowości na terenie Gminy Police (Zalesie, Tatynia, Witorza, Wieńkowo)
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój innowacyjnych metod wsparcia rodziny w pracy asystenta rodziny oraz pracownika socjalnego – wprowadzanie środowiskowego modelu pracy socjalnej • grupy wsparcia działające na terenie gminy • wykorzystanie potencjału i zasobów organizacji pozarządowych • możliwość pozyskiwania środków finansowych z konkursów ogłaszanych przez MRPiPS, konkursów w ramach programu wspierania jednostek samorządu terytorialnego w budowaniu lokalnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną oraz środków z funduszy europejskich, • skuteczna i trafna diagnoza problemów dotyczących rodziny oraz analiza dynamiki rozwoju pojawiających się problemów społecznych • rozwój wolontariatu • wzrost zaangażowania społeczności lokalnej w działania na rzecz dziecka i rodziny • promocja działalności rodzin wspierających 	<ul style="list-style-type: none"> • dalsze utrwalanie się zjawisk negatywnych w sferze społecznej • ubożenie społeczeństwa • rozszerzenie kręgów ubóstwa • zanik więzi i tradycji rodzinnych, rozpad rodziny • niski poziom wiedzy na temat świadomego rodzicielstwa • zaniedbywanie obowiązków opiekuńczo-wychowawczych przez rodziców • społeczne przyzwolenie na nadużywanie alkoholu (głównie na wsiach) • uzależnienie świadczeniobiorców OPS w Policach od otrzymywanej pomocy • zjawisko „dziedziczenia biedy” • wzrost kosztów utrzymania rodziny • przerzucenie całkowitej odpowiedzialności za wychowanie dziecka na szkołę i/lub inne instytucje; • przerzucanie odpowiedzialności za losy rodziny na instytucje • brak świadomości na temat groźnych dziecku niebezpieczeństw • brak zainteresowania rodziców sposobem spędzania

5. Zasoby instytucjonalne.

Na terenie Gminy Police w budowę lokalnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną zaangażowane są instytucje o zasięgu gminnym i powiatowym:

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Urząd Miejski w Policach	Police, ul. Batorego 3
2.	Ośrodek Pomocy Społecznej	Police, ul. Siedlecka 2a
3.	Interdyscyplinarny Zespół do Spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	Police, ul. Siedlecka 2a
4.	Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych), w tym: Gminne Biuro Przeciwdziałania Narkomanii, Punkt Interwencji Kryzysowej w Policach, Koordynator ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.	Police, ul. Siedlecka 2a, pokój 435 Police, ul. Grunwaldzka 15, Police, ul. Grunwaldzka 15 Police, ul. Siedlecka 2a, pokój 435
5.	Miejski Ośrodek Kultury	Police, ul. Siedlecka 1a
6.	Ośrodek Sportu i Rekreacji	Police, ul. Siedlecka 2b
7.	Straż Miejska	Police, ul. Grunwaldzka 15
8.	Biblioteka im. Marii Skłodowskiej – Curie	Police, ul. Wojska Polskiego 15
9.	Gminne placówki oświatowe	teren gminy Police
10.	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Zachodniopomorski Oddział Regionalny w Szczecinie	Police, ul. Bankowa 22
11.	Środowiskowe Ognisko Wychowawcze Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w Policach	Police, ul. Nadbrzeźna 43
12.	Dom Samotnych Matek z Dziećmi „MONAR-MARKOT”	Police, ul. Kosynierów Gdyńskich 25
13.	Środowiskowy Dom Samopomocy	Police, ul. Korczaka 55
14.	Służba zdrowia	teren gminy Police
15.	Rady osiedlowe	teren gminy Police

16.	Rady sołeckie	teren gminy Police
17.	Świetlice środowiskowe	teren gminy Police
18.	Kluby młodzieżowe	teren gminy Police
19.	Kościóły i związki wyznaniowe	teren gminy Police
20.	Lokalne stowarzyszenia	teren gminy Police
21.	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie Dział Poradnictwa i Interwencji Kryzysowej	Police, ul. Szkolna 2
22.	Komenda Powiatowa Policji	Police, ul. Kasprowicz 3
23.	Powiatowy Urząd Pracy	Police, ul. Kościuszki 5
24.	Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna	Police, ul. Korczaka 27
25.	Dom Dziecka, w tym: - Poradnia Rodzinna	Police ul. Kresowa 26
26.	Dom Dziecka, w tym: - Grupa interwencyjna	Tanowo ul. Szczecińska 2
27.	Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy	Tanowo ul. Leśna 91
28.	Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy nr 1 dla Dzieci Niepełnosprawnych Ruchowo im. Marii Grzegorzewskiej	Police ul. Korczaka 53
29.	Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy	Trzebież ul. WOP 10
30.	Zespół Szkół im. Ignacego Łukasiewicza w Policach	Police ul. Siedlecka 6
31.	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło Terenowe w Policach Warsztat Terapii zajęciowej	Police ul. Korczaka 55
32.	Stowarzyszenie Hospicjum Królowej Apostołów	Police, ul. Grunwaldzka 13

Poniższe tabele porządkują zasoby instytucjonalne funkcjonujące na terenie Gminy Police.

Tabela nr 8

Placówki Wsparcia Dziennego

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Środowiskowe Ognisko Wychowawcze Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Zachodniopomorski Oddział Regionalny z siedzibą w Szczecinie	Police ul. Bankowa 22
2.	Środowiskowe Ognisko Wychowawcze Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Zachodniopomorski Oddział Regionalny z siedzibą w Szczecinie	Police ul. Nadbrzeźna 43

Tabela nr 9

Świetlice środowiskowe i Kluby Młodzieżowe

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Świetlica środowiskowa Rady Osiedla Nr 1	Police, ul. Nadbrzeźna 43a/4
2.	Świetlica środowiskowa Rady Osiedla Nr 2	Police, ul. M. Konopnickiej 2
3.	Świetlica środowiskowa Rady Osiedla Nr 3	Police, ul. Owocowa 4 tel. 661765026 Butrym
4.	Świetlica środowiskowa Rady Osiedla Nr 4	Police, ul. Piaskowa 47a
5.	Świetlica środowiskowa Rady Osiedla Nr 5	Police, ul. Wróblewskiego 11/2
6.	Świetlica środowiskowa Rady Osiedla Nr 6	Police, ul. Bankowa 6a/2
7.	Świetlica środowiskowa Rady Osiedla Nr 7	Police, ul. Roweckiego 40
8.	Świetlica środowiskowa	Szkoła Podstawowa w Tanowie
9.	Świetlica środowiskowa	Szkoła Podstawowa w Trzebieży
10.	Świetlica środowiskowa	Szkoła Podstawowa w Niekończycy

		Niekończycza 34
11.	Świetlica środowiskowa w Dębostrowie	Dębostrów 30
12.	Świetlica środowiskowa w Uniemyślu	Uniemyśl 3
13.	Świetlica środowiskowa w Pilchowie	Pilchowo, ul Spacerowa 13a
14.	Świetlica środowiskowa w Tatyni	Tatynia 38
15.	Świetlica środowiskowa w Drogoradzu	Drogoradz 54
16.	Świetlica środowiskowa w Trzeszcznie	Trzeszczyn ul. Kościuszki 34a
17.	Klub Młodzieżowy w Przęsocinie	Przęsocin Centralna 20
18.	Klub Młodzieżowy przy Radzie Osiedla Nr 2	Police, ul. M. Konopnickiej 2
19.	Klub Młodzieżowy przy Radzie Osiedla Nr 3	Police, ul. Owocowa 4
20.	Klub Młodzieżowy przy Radzie osiedla nr 4	Police, ul. Piaskowa 97
21.	Klub Młodzieżowy w Dębostrowie	Dębostrów 30

Tabela nr 10

Placówki Oświatowe

Lp.	Nazwa	Adres
Przedszkola		
1.	Przedszkole Publiczne nr 1 "Calineczka"	Police ul. Tarugutta 13-15
2.	Przedszkole Publiczne nr 5 im. Wandy Chotomskiej	Police ul. Robotnicza 13
3.	Leśne Przedszkole Publiczne nr 6	Police ul. Wróblewskiego 3
4.	Przedszkole Publiczne nr 8	Police ul. Wyszyńskiego 31
5.	Przedszkole Publiczne nr 9	Police ul. Piaskowa 13

6.	Przedszkole Publiczne nr 10	Police ul. Piaskowa 112
7.	Przedszkole Publiczne nr 11	Police ul. Przyjaźni 1
8.	Przedszkole Publiczne w Tanowie	Tanowo ul. Szczecińska 70
9.	Przedszkole Publiczne w Trzebieży	Trzebież ul. WOP 9
Szkoły Podstawowe		
10.	Szkoła Podstawowa nr 1 im. Tadeusza Kościuszki	Police ul. Sikorskiego 8
11.	Szkoła Podstawowa nr 2 im. Bolesława Kaczyńskiego	Police ul. Cisowa 2
12.	Szkoła Podstawowa nr 2 Szkoła Filialna w Przęsocinie	Przęsocin ul. Szkolna 1
13.	Szkoła Podstawowa nr 3 im. M. Skłodowskiej-Curie	Police ul. Siedlecka 4
14.	Zespół Szkół nr 2 Szkoła Podstawowa nr 6	Police ul. Owocowa 5
15.	Szkoła Podstawowa nr 8 Im. Jana Pawła II	Police ul. Piaskowa 99
16.	Szkoła Podstawowa nr 8 Szkoła Filialna	Police ul. Przyjaźni 33
17.	Szkoła Podstawowa w Tanowie Im. Jerzego Noskiewicza	Tanowo ul. Szczecińska 33
18.	Szkoła Podstawowa w Tanowie Szkoła Filialna w Pilichowie	Tanowo ul. Szczecińska 1a
19.	Szkoła Podstawowa w Trzebieży	Trzebież ul. WOP 19a
20.	Szkoła Podstawowa w Trzebieży Szkoła Filialna w Niekłóńczy	Niekłóńczyca ul. Kasztanowa 34
Gimnazja		
21.	Gimnazjum nr 1	Police ul. Tanowska 14
22.	Zespół Szkół nr 1 Gimnazjum nr 2	Police ul. Wojska Polskiego 68

23.	Gimnazjum nr 3	Police ul. Traugutta 4
24.	Zespół Szkół nr 2 Gimnazjum nr 4	Police ul. Owocowa 5
25.	Gimnazjum w Trzebieży	Trzebież ul. WOP 19a
26.	Zespół Szkół nr 1 Gimnazjum dla Dorosłych	Police ul. Wojska Polskiego 68
Inne placówki		
27.	Miejski Żłobek	Police ul. Robotnicza 15
28.	Biblioteka im. Marii Skłodowskiej -Curie	Police ul. Wojska Polskiego 15
29.	Biblioteka – Filia Nova	Police ul. Bankowa 5b/u9
30.	Biblioteka – Filia Naukowa	Police ul. Barnima 26
31.	Miejski Ośrodek Kultury	Police ul. Siedlecka 1a
32.	Ośrodek Sportu i Rekreacji	Police ul. Siedlecka 2b
33.	Niepubliczny Punkt Przedszkolny "Urwisek"	Police ul. Sikorskiego 11
34.	Niepubliczny Żłobek "URWISEK"	Police ul. Bankowa 11 FGH/2-3
35.	Niepubliczny Żłobek "URWISEK"	Police ul. Słoneczna 13
36.	Klub Malucha „Skarb Malucha”	Police, ul. Słowiańska 11
37.	Żłobek „Skarb Malucha”	Police, ul. 26 Kwietnia 16
38.	Żłobek „Skarb Malucha”	Niekłończyca 8 a

Tabela nr 11

Służba zdrowia

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny Nr 1 im. prof. Tadeusza Sokołowskiego Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie	Police ul. Siedlecka 2
2.	Pielęgniarstwo i Położnictwo Środowiskowo-Rodzinne „ŚRÓD-MED” S.C.	Police ul. Siedlecka 2a

3.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „POLVITA” S.C.	Police ul. Siedlecka 2a
4.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „MEDICA” Usługi Medyczne Sp. z o. o.	Police ul. Kuźnicka 1
5.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej CONSULTA Poradnia Medycyny Rodzinnej	Police ul. Chodkiewicza 11
6.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „ALMED”	Police ul. Dworcowa 7
7.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „ALMED”	Tanowo ul. Policka 4
8.	Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska POZ	Trzebież ul. Kościuszki 15
9.	Przychodnia Lekarska „SPEC-MEDICA” S.C.	Police ul. Siedlaska 2a
10.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Pielęgniarstwo w Środowisku Nauczania i Wychowania	Police ul. Traugutta 4

Tabela nr 12

Kościoty i związki wyznaniowe

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Kazimierza Królewicza	Police ul. Wyszyńskiego 2f
2.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP	Police ul. Mazurska 1
3.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Ap. Piotra i Pawła	Police ul. Kościelna 4
4.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Wniebowzięcia NMP	Pilchowo ul. Szczecińska 3
5.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Podwyższenia Krzyża	Trzebież ul. Rybacka 2
6.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	Tanowo ul. Szczecińska 53
7.	Kościół Zielonoświątkowy	Police ul. Polna 9
8.	Parafia Rzymskokatolicka pw.	Niekłóńczyca 17

	Najświętszej Maryi Panny	
9.	Chrześcijański Zbór Świadków Jehowy	Police, ul. Robotnicza 9

6. Cele Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2016-2018.

CEL GŁÓWNY

Zbudowanie zintegrowanego systemu pomocy w zakresie wspierania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo- wychowawczych

CELE SZCZEGÓŁOWE

Zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych dziecka i rodziny

Minimalizowanie skutków sytuacji kryzysowych w rodzinach

Wsparcie interdyscyplinarne dzieci i rodzin

Zapobieganie uzależnieniom oraz niedostosowaniu społecznemu dzieci i młodzieży

Podejmowanie działań prowadzących do odbudowy więzi rodzinnych oraz do powrotu dzieci do rodzin biologicznych

7. Zadania Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2016 -2018.

Cel szczegółowy 1: Zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych dziecka i rodziny				
	Zadania	Czas realizacji	Realizatorzy	Wskaźniki/mierniki
1.	zapewnienie pomocy materialnej i rzeczowej rodzinom wymagającym wsparcia	2016-2018	- OPS, - PCPR, - organizacje pozarządowe, - kościoły i związki wyznaniowe	Liczba rodzin objętych pomocą
2.	dożywianie dzieci	2016-2018	- OPS, - placówki oświatowe – szkoły, - kościoły i związki wyznaniowe - UM, -organizacje pozarządowe, -GKRPA	Liczba dzieci objętych pomocą
3.	zapewnienie pomocy, w tym w formie schronienia, osobom doświadczającym przemocy w rodzinie	2016-2018	- OPS, - PCPR, - Zespół Interdyscyplinarny, - Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna - GKRPA, - KPP, - Sądy – Kuratorzy, - placówki oświatowe - UM	Liczba prowadzonych Niebieskich Kart; Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie schronienia;
4.	monitorowanie sytuacji zdrowotnej dzieci z rodzin dysfunkcyjnych	2016-2018	- służba zdrowia, - OPS, - placówki oświatowe, - PCPR, - UM	Liczba monitorowanych rodzin; Liczba programów profilaktycznych;
5.	pomoc w zaopatrzeniu osób niepełnosprawnych w niezbędny sprzęt ortopedyczny i środki pomocnicze	2016-2018	- PCPR, - OPS, -służba zdrowia, - organizacje pozarządowe	Liczba osób, które uzyskały wsparcie
6.	zabezpieczenie środków finansowych na współfinansowanie	2016-2018	- UM, - OPS,	Kwota przeznaczona na współfinansowanie

	pobytu dziecka w pieczy zastępczej		- PCPR,	pobytu dziecka w pieczy zastępczej
--	------------------------------------	--	---------	------------------------------------

Cel szczegółowy 2: Minimalizowanie skutków sytuacji kryzysowych w rodzinach				
	Zadania	Czas realizacji	Realizatorzy	Wskaźniki
1.	zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych wsparcia i pomocy asystenta rodziny	2016-2018	- OPS	Liczba osób objętych wsparciem asystenta rodziny
2.	prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo - wychowawczej	2016-2018	- OPS, - placówki oświatowe; - KPP, - służba zdrowia, - Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna,	Liczba rodzin objętych monitoringiem
3.	zapewnienie specjalistycznego wsparcia psychologicznego, terapeutycznego, i prawnego rodzinom i dzieciom	2016-2018	- OPS, - PCPR, - GKRPA, - Caritas, - Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna,	Liczba udzielonych porad
4.	tworzenie i prowadzenie grup wsparcia	2016-2018	- OPS, - PCPR, - GKRPA, - Kluby AA;	Liczba grup wsparcia, Liczba osób uczęszczających na grupy wsparcia
5.	organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających	2016-2018	- OPS, - organizacje pozarządowe;	Liczba szkoleń i osób w nich uczestniczących
6.	podnoszenie kompetencji rodzin tego wymagających w zakresie pełnienia prawidłowych funkcji opiekuńczo - wychowawczych, poprzez organizowanie szkoleń, warsztatów, konsultacji, poradnictwa oraz udostępnianie literatury fachowej	2016-2018	- OPS, - PCPR, - Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna; - placówki oświatowe; - organizacje pozarządowe,	Liczba szkoleń, Liczba warsztatów; Liczba osób objętych wsparciem w formie poradnictwa, konsultacji;
7.	kampanie społeczne dotyczące przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz o tematyce rodzinnej	2016- 2018	-OPS; -UM; -PCPR; -placówki oświatowe; - organizacje i stowarzyszenia;	Liczba przeprowadzonych kampanii; Liczba osób-uczestników kampanii

Cel szczegółowy 3: Wsparcie interdyscyplinarne dzieci i rodzin

	Zadania	Czas realizacji	Realizatorzy	Wskaźniki
1.	koordynacja działań i bieżąca współpraca podmiotów podejmujących działania na rzecz dzieci i młodzieży,	2016-2018	- OPS, - PCPR, - placówki oświatowe; - Służba zdrowia; - Rady Osiedli, Rady Sołeckie; - Sąd – Kuratorzy, - GKRPA;	Liczba wspólnie podjętych działań; Liczba zespołów interdyscyplinarnych ds. rodziny;
2.	dobór działań naprawczych na rzecz dziecka i rodziny w oparciu o działania interdyscyplinarne,	2016-2018	- OPS, - PCPR, - Sąd – Kuratorzy, - placówki oświatowe; - GKRPA;	Liczba zespołów interdyscyplinarnych

Cel szczegółowy 4: Zapobieganie uzależnieniom oraz niedostosowaniu społecznemu dzieci i młodzieży

	Zadania	Czas realizacji	Realizatorzy	Wskaźniki
1.	przygotowanie, prowadzenie i finansowanie programów profilaktyczno - edukacyjnych dla dzieci i młodzieży	2016-2018	- placówki oświatowe; - GKRPA, - KPP - Świetlice Środowiskowe, - Kluby Młodzieżowe,	Liczba programów; Liczba odbiorców-uczestników programów;
2.	organizowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży, w tym organizowanie wypoczynku letniego i zajęć pozaszkolnych	2016-2018	- OPS - TPD, - Rady Osiedla, Rady Sołeckie; Świetlice środowiskowe. - GKRPA – Kluby Młodzieżowe - MOK, - OSiR, - Biblioteka, - kościoły i związki wyznaniowe, - organizacje pozarządowe - organizacje harcerskie, - placówki oświatowe -	Liczba zajęć/ ofert; Liczba osób/dzieci korzystających z oferty
3.	prowadzenie działań integrujących i aktywizujących społeczność lokalną na rzecz przeciwdziałania patologiom społecznym wśród	2016-2018	- OPS, - PCPR, - Rady Osiedli, Rady Sołeckie;	Liczba działań; Liczba uczestników-odbiorców programu

	dzieci i młodzieży		- organizacje pozarządowe, - Caritas, - placówki oświatowe,	
4.	finansowanie istniejących świetlic i klubów młodzieżowych oraz dążenie do tworzenia nowych placówek wsparcia dziennego na terenie miasta	2016-2018	- GKRPA, - Rady Osiedlowe, - Sołectwa, - organizacje pozarządowe,	Środki finansowe przeznaczone na ten cel
5.	Udzielanie pomocy uczniom z trudnościami w nauce	2016-2018	- placówki oświatowe-szkoły, - Świetlice środowiskowe, - Kluby młodzieżowe - Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna -TPD, - organizacje pozarządowe, wolontariat;	Liczba osób korzystających z pomocy
6.	wspieranie idei wolontariatu oraz innych form aktywności sprzyjających uwrażliwieniu młodzieży na potrzeby innych ludzi,	2016-2018	- OPS, - placówki oświatowe – szkoły, - Caritas, - MOK, - PCPR, - organizacje pozarządowe;	Liczba spotkań; Liczba wolontariuszy;
7.	wspieranie i promocja inicjatyw lokalnych w zakresie wsparcia rodziny i dziecka;	2016-2018	- UM, - OPS - organizacje pozarządowe;	Liczba inicjatyw lokalnych
8.	Prowadzenie działań integrujących i aktywizujących społeczność lokalną na rzecz przeciwdziałania patologiom społecznym	2016-2018	- OPS, - UM, - PCPR - placówki oświatowe, - Rady Osiedlowe i Sołectwie, - organizacje pozarządowe,	Liczba działań
9.	monitorowanie środowisk zagrożonych uzależnieniami, motywowanie do podjęcia terapii przez rodziców bądź dzieci; monitorowanie terapii;	2016-2018	- OPS, - Sąd – Kuratorzy, - GKRPA, - Zespół interdyscyplinarny	Liczba osób podejmujących terapię Liczba osób, które ukończyły rozpoczęty cykl terapii
10.	wczesna interwencja	2016-2018	- placówki oświatowe, - OPS, - Służba zdrowia, - Sąd – Kuratorzy, - KPP, - Straż Miejska, - GKRPA, - Świetlice środowiskowe,	Liczba interwencji

5. Cel szczegółowy 5: Podejmowanie działań prowadzących do odbudowy więzi rodzinnych oraz do powrotu dzieci do rodzin biologicznych				
	Zadania	Czas realizacji	Realizatorzy	Wskaźniki
1.	Wsparcie ze strony asystenta rodziny (podnoszenie kompetencji rodzicielskich, przeciwdziałanie sytuacjom kryzysowym itp.)	2016-2018	- OPS,	1. Liczba dzieci, które powróciły do rodzin biologicznych z pieczy zastępczej. 2. L. rodzin, w których nie doszło do odebrania dzieci 3. L. rodzin objętych wsparciem asystenta;
2.	Praca socjalna ze strony pracowników socjalnych	2016-2018	-OPS; - Dom Dziecka;	1. L. rodzin objętych pracą socjalną; 2. L. dzieci, które powróciły do rodzin biologicznych z pieczy zastępczej. 3. Liczba rodzin, w których nie doszło do odebrania dzieci

Wskaźniki i mierniki będą weryfikowane raz w roku w sprawozdaniu z realizacji Gminnego Programu Wspierania Rodzin przedkładanego Radzie Miejskiej w Policach do dnia 31 marca każdego roku.

8. Finansowanie Programu

Środki na realizację programu mogą pochodzić z:

- budżetu Gminy (uchwała budżetowa)
- budżetu państwa (konkursy i programy rządowe),
- dotacji unijnych,
- organizacji pozarządowych.

9. Zakładane efekty realizacji programu.

Realizatorzy zakładają, że dzięki ścisłej współpracy instytucji i organizacji działających na rzecz dobra rodzin uda się **zbudować zintegrowany system pomocy w zakresie wspierania rodzin** przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo- wychowawczych. System opierać się powinien na szybkim i skutecznym **przepływie informacji pomiędzy instytucjami** oraz na tworzeniu zespołów wspierających rodziny w kryzysie. Zintegrowane działania instytucji i organizacji mają przyczynić się do minimalizowania negatywnych skutków sytuacji kryzysowych w rodzinach, przyczyniać się do poprawy funkcjonowania rodzin a tym samym zapobiegać umieszczaniu dzieci w pieczy zastępczej.

10. Promocja programu.

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2016- 2018 będzie promowany poprzez:

- strony internetowe jednostek organizacyjnych oraz organizacji pozarządowych,
- plakaty, ulotki informujące o działaniach podejmowanych na rzecz rodziny i jej członków,
- lokalne media,
- kampanie informacyjne.

11. Monitoring i ewaluacja Programu.

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2016 – 2018 w Gminie Police zgodnie z Ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. stanowi dokument wyznaczający cele i zadania na okres 3 lat, w związku z tym wymaga oceny i weryfikacji efektywności podejmowanych zadań.

Monitoring Programu będzie polegał na bieżącym gromadzeniu i analizowaniu informacji o stanie jego realizacji. Zebrane w jego toku dane pozwolą na kontrolę postępu realizacji poszczególnych zadań oraz podjęcie działań korygujących. Stała obserwacja realizacji wyznaczonych celów pozwoli na ewentualne dookreślenie obszarów, które poddane zostaną ewaluacji.

Przedmiotem ewaluacji będzie skuteczność podejmowanych działań głównie w oparciu o analizę założonych wskaźników.

Corocznej merytorycznej analizie poddane będą również:

- rzeczywiste rezultaty zastosowanych rozwiązań (oczekiwane i nieoczekiwane),
- porównanie zgodności osiągniętych rezultatów z celami Programu,
- współpraca partnerów programu i jej wpływ na realne wsparcie rodzin w Gminie Police.

Dyrektor Ośrodka Pomocy Społecznej do dnia 31 marca każdego roku przedłoży Radzie Miejskiej w Policach sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Wspierania Rodzin, zgodnie z art. 179 ust. 1 Ustawy o Wspieraniu Rodziny i Systemie Pieczy Zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 roku.

15. Spis tabel.

Tabela nr 1 Typy rodzin w Gminie Police w 2012 r.	s. 19
Tabela nr 2 Liczba rodzin objętych pomocą OPS w Policach w latach 1021- 2014.	s. 20
Tabela nr 3 Typy rodzin objętych pomocą OPS w Policach w latach 2012-2014.	s. 21
Tabela nr 4 Liczba rodzin objętych pomocą OPS w Policach z uruchomioną procedurą Niebieskiej Karty	s. 23
Tabela nr 5 Rodziny zastępcze- dzieci z terenu Gminy Police	s.27
Tabela nr 6 Dzieci z terenu Gminy Police umieszczone w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	s.28
Tabela nr 7 Liczba dzieci z terenu Gminy Police, które powróciły do rodzin biologicznych	s. 28
Tabela nr 8 Placówki Wsparcia Dziennego	s. 32
Tabela nr 9 Świetlice środowiskowe i Kluby Młodzieżowe,	s. 32
Tabela nr 10 Placówki Oświatowe,	s. 33
Tabela nr 11 Służba zdrowia;	s. 35
Tabela nr 12 Kościoły i związki wyznaniowe;	s. 36

16. Spis wykresów.

Wykres nr 1 Struktura ludności wg płci w roku 2014,;	s. 12
Wykres nr 2 Ludność wg płci i grup wiekowych- obszar Gminy Police	s. 13
Wykres nr 3 Ludność wg płci i grup wiekowych- miasto Police	s. 13
Wykres nr 4 Ludność wg płci i grup wiekowych- obszar wiejski	s. 14
Wykres nr 5 Ludność Gminy Police wg aktywności zawodowej	s. 15
Wykres nr 6 Ludność Gminy Police wg aktywności zawodowej z podziałem na płeć	s. 15
Wykres nr 7 Ludność Gminy Police wg aktywności zawodowej ze względu na miejsce zamieszkania	s. 15
Wykres nr 8 Gospodarstwa domowe wg liczby osób	s. 18
Wykres nr 9 Typy rodzin objętych pomocą w latach 2012-2014	s. 21
Wykres nr 10 Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny w latach 2012-2014	s. 23
Wykres nr 11 Współfinansowanie przez Gminę Police pobytu dziecka w pieczy zastępczej	s. 25
Wykres nr 12 Wydatki poniesione na pieczę zastępczą w latach 2012- 2014	s. 26